

KRONIK DEN 30. MARTS 2015

Bankerne skaber nye penge

Banker låner ikke bare penge ud. De skaber nye, forklarer Nationalbanken. Det var i vid udstrækning bankernes nyskabte penge, der blæste boligboblen op.

**IB RAVN
PH.D., LEKTOR**
Aarhus Universitet,
bestyrelsesmedlem
foreningen Gode Penge

De fleste af os reflekterer normalt ikke meget over penge. Vi kan af og til ønske os lidt flere af dem, men tænke over deres natur gør vi sjældent. Deri ligner vi økonomer. De skænker heller ikke penge en tanke. Det er noget, der overrasker de fleste almindelige mennesker: »Vi troede, økonomer ikke tænkte på andet!«

Økonomer interesserer sig mere for de ressourcer og fænomener, som pengene måler: beskæftigelse, forbrug, investeringer, eksport inflation osv. Men konkrete penge, sedler og betalinger, lån og kredit, gæld og hele banksektoren – det interesserer dem typisk ikke. De tænker som os: Penge er noget, man kan bytte de reale ressourcer for. Køb en ejendom for en million kr., sælg den igen til en million. Det væsentlige er dog ejendommen, ikke de flagrende papirsedler.

Men den opfattelse tilslører et væsentligt faktum, nemlig at penges forhold til de reale ressourcer ikke er konstant. For eksempel blev prisen på en gennemsnitsbolig tredoblet i perioden fra 1995 til 2008: fra ca. 600.000 kr. til ca. 1,8 mio. Så en krone eller en mio. kr. er noget værre gummi-noget: snart et helt hus værd, snart kun en tredjedel af et hus. Der blev hand-

let trekvart million boliger i Danmark i den periode. Der skulle rigtig mange penge til. Hvor kom de fra? Forbrugerprisindekset steg kun fra 89 til 118 over de 13 år, så det tyder ikke på nogen særlig inflation – slet ikke noget, der svarer til tredoblingen i boligpriserne. Stort mysterium.

Denne oppustning af boligpriserne kalder vi i dag en boble. Der blev blæst en boble op, indtil 2008, hvor den eksplosive stigning i boligpriserne standsede. Rangvid-udvalget, der skulle undersøge årsagerne til finanskrisen i 2008, mente, at bankerne bidrog til festen ved at låne rigtig mange penge ud. Kreditten var for rigelig. Der slap for mange penge ud.

Det er svært at forstå for os, der ikke er økonomer. Men det er også svært for en nobelpristager i økonomi. Hør her, hvad en af slagsen, amerikaneren Eugene Fama, svarede, da en interviewer fra magasinet The New Yorker i 2010 spurgte ham, om det ikke var en kreditboble, der blev blæst op og bristede: »Jeg aner ikke, hvad det betyder. Folk, der får kredit, må få den et sted fra. Betyder en kreditboble, at folk sparer for meget op i den periode? Jeg ved ikke, hvad en kreditboble betyder. Jeg ved ikke engang, hvad en "boble" betyder. Disse ord er blevet populære. Jeg mener ikke, de giver nogen mening.«

Fama er blændet af sit fags briller. Han forstår ikke, hvor kredit – penge der udlånes – dog skulle

komme fra, hvis ikke fra andre mennesker, der har sparet op. Er det ikke det, banker laver? Altså låner opsparernes penge ud til låntagere?

Nej, det gør de faktisk ikke. Det fastslås i to skelsættende artikler, der kom i 2014. Den ene fra den britiske centralbank, Bank of England, "Money Creation in the Modern Economy", og den anden en opfølgning herpå fra vores egen Nationalbank. Forfatterne Jens Bang-Andersen, Lars Risbjerg og Morten Spange skriver i artiklen "Penge, kredit og bankvæsen", at banker skaber penge. Ikke kontanter, for sedler trykkes og mønter præges fortsat af Nationalbanken, men den anden slags penge vi bruger, dem, der står på vores konto. Disse kontopenge har vi adgang til bl.a. via dankort, mobilbetalinger og netbank.

For os forbrugere fungerer kontanter og kontopenge ens, men for bankerne er de meget forskellige. Vil man låne 10.000 kroner i sedler af banken, skal banken finde dem et sted.

Accepterer man i stedet, at ens lån, f.eks. 400.000 kr. til en andelslejlighed, bare kommer ind at stå på ens lønkonto, som en forhøjelse af saldoen fra måske 7.000 kr. til 407.000 kr., ja, så behøver banken ikke at finde de penge noget sted. Den skriver dem bare ind på ens konto.

De overføres ikke noget andet sted fra; ingen bliver 400.000 kr. fattigere, ingen konto noget sted i

samfundet fratrækkes 400.000 kr. Det er nyskabte penge; penge banken har bragt til verden ved nogle få tastetryk. De lægges dermed til alle de penge, som alle Danmarks bankkunder har stående på deres konti – en sum der (sammen med kontanterne i vores lommer) kaldes pengemængden i Danmark.

Nationalbanken forklarer det sådan: »Når en husholdning eller en virksomhed optager et lån i en

Kredit er nyskabte penge, ikke penge banken har taget fra en opsparer.

bank, [vil det] ofte i første omgang føre til, at indlånet i banken og dermed pengemængden stiger.« Nationalbankdirektør Hugo Frey Jensen bekræfter i en pressemeddelelse: »Bankerne skaber indlån og dermed penge i forbindelse med, at de låner penge ud.«

Banker skaber altså penge, når de låner dem ud. Kredit er nyskabte penge, ikke penge banken har taget fra en opsparer. Famas retoriske påstand er blevet tilbagevist: Folk, der får kredit, får ikke penge et sted fra. Det er netop det unikke ved en bank, forklarer økonomiprofessor ved Southampton University Richard A. Werner: »Det er bankernes evne til at skabe

kredit – som lige så godt kunne kaldes deres evne til at "skabe penge" – der gør dem særlige« (i bogen "New Paradigm in Macroeconomics", Palgrave Macmillan, 2005, s. 179).

Oversætter vi den erkendelse til boligpriserne himmelflugt i Danmark, var det bankerne, der skabte de mange nye penge. De gjorde det overvejende i form af boliglån, formidlet gennem deres datterselskaber, realkreditinstitutterne. Danmarks Statistik oplyser, at pengemængden M1 i den nævnte periode fra 1995 til 2008 steg fra ca. 300 mia. kr. til ca. 800 mia. kr. Heraf stod sedler og mønter for en stigning fra 30 mia. til ca. 50 mia. kr. Resten, knap en 2½-dobling, skete i kontopenge, ikke ulig den tredobling i boligpriserne, vi observerede.

Den forøgelse af boligkredit, som alle er enige om bidrog til boligboblen, kan vi altså forstå som pengeskabelse fra bankernes side. En bank lever af at låne penge ud; den tjener jo på renten (og lidt gebyrer osv.). Banken låner helst ud til kunder, der stiller med sikkerhed, og det gør boligkøbere jo netop. En bank kan få stadig flere af disse kunder ind i butikken ved at udlåne penge stadig billigere. Derfor indførtes flekslån og afdragsfrie lån, og de var med til at puste boligboblen op.

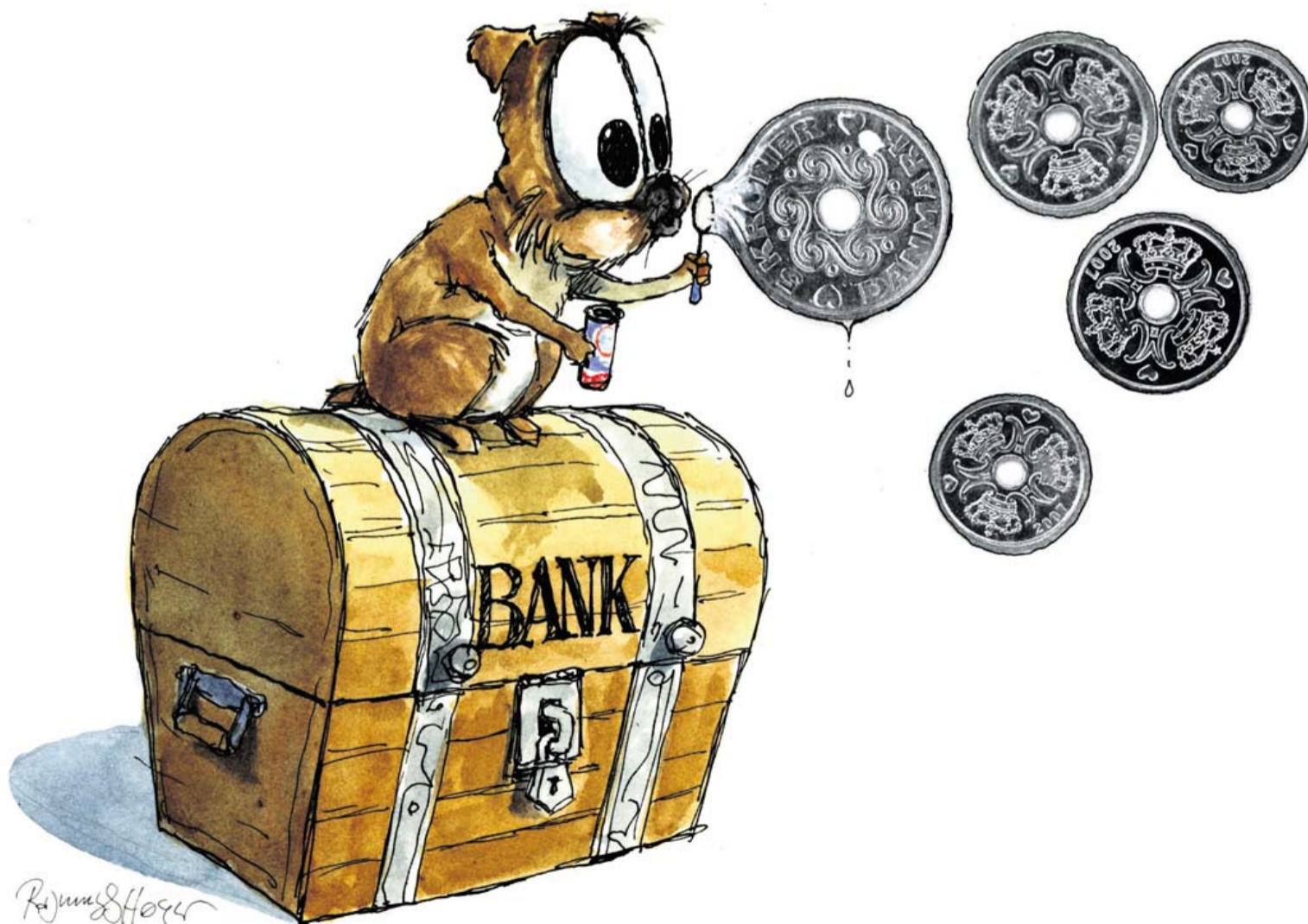
Boligboblen blev ikke erkendt som inflation, fordi inflation måles med forbrugerprisindekset, og dér tæller bolighandler ikke med. Ærgerligt nok, for det var jo det, de fleste af de mange nyskabte penge skulle bruges til. Havde økonomerne regnet boligpriserne med i inflationen, havde de måske råbt vagt i gevær tidligere – dengang Danmark kunne købe hele verden og en almindelig dansk familie kunne "tjene" mere på de årlige prisstigninger i villaaen end på at gå på arbejde.

Penge og specielt deres mængde er vigtige, når vi skal forstå samfundsøkonomien og dens foranderlighed. Bankernes pengeskabelse, som Nationalbanken nu har gjort os opmærksom på, er specielt vigtig, for det er sandsynligvis herigennem, at bobler blæses op, og en sælger kan få 1,8 mio. kr. for en bolig, som 13 år tidligere kun var 0,6 mio. kr. værd.

Rangvid-udvalget anslog, at finanskrisen fra 2008 og fremefter har kostet Danmark 400 mia. kr. Bankernes egenrådige pengeskabelse må vurderes til at være en hovedårsag til boligboblens dannelse. Når bankerne yder lån, sker det ud fra hensynet til egen fortjeneste – ikke med blik for samfundet.

Det gælder overalt i Europa, som netop nu er i gang med et tabt årti efter finanskrisen. En generation af unge arbejdsløse i middelhavslandene kan ikke komme i gang med deres liv.

Det er en høj pris at betale for bankernes frihed til at skabe samfundets betalingsmidler. Måske skulle vi kigge os om efter et andet system til pengeskabelse.

Rasmus Høyer